

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

ERIVAJADUSTEGA LAPS LASTEAIARÜHMAS

Lasteaiaõpetajate suvekool, 2025

SAAME TUTTAVAKS

MARI PEETS

- Klassiõpetaja / inglise keele õpetaja / eripedagoog
- Tallinna Euroopa Kooli Lasteaia ja algkooli õppejuht
- TLÜ Haridusteaduste Instituudi lektor
- Tallinna ja Harjumaa Autismiühingu juhatuse liige
- Erivajadusega lapse ema / lapselapse vanaema

<https://www.youtube.com/watch?v=Oe1u0bQ1jtl>

TÄNASED TEEMAD

- Neuroloogiline mitmekesisus rühmaruumis

- Käitumisena väljenduvad erivajadused

- Kohandused klassiruumis

- Käitumine on suhtlemine

NEUROLOOGILINE MITMEKESISUS

- Me oleme kõik erinevad ja meie aju töötavad erinevalt
 - Kuidas me mõtleme, õpime, tajume, infot töötleme
- Kõik erinevad aju on võrdselt väärtuslikud ja vajalikud
- Ootused “keskmise” aju funktsioneerimisele.
- **NEUROTÜÜPILINE LAPS**
 - Mõistab seoseid ja teeb järeldusi sarnaselt enamusega
 - Tajub aistinguid suhteliselt sarnaselt
 - Õpib teistega sarnasel moel ja sarnases tempos
 - Suudab täita korraldusi ja järgida juhendamist
 - Suudab veidi oodata
 - Tuleb toime ootamatuste ja pettumustega
- **NEUROLOOGILISELT ERINEVA**
lapse aju annab talle eristuva mõtlemise, õppimise ja maailmatunnetuse viisi

PEAMISED NEUROERINEVUSED LASTEL

Aktiivsus- ja tähelepanuhäire: ühel lapsel 10st *

Autismispektri häire: ühel lapsel 36st

Düsleksia/düsgraafia: ühel lapsel 20st

IGAS RÜHMAS ON ESINDATUD KÕIK NEUROERINEVUSED

- Nn. nähtamatud häired
- Kaasasündinud eripärad
(*Mitte kasvatamatuses, halvast suhtumisest, laiskusest, nutisõltuvusest*)
- Neil lastel puudub võime oma käitumist
 - kontrollida
 - muuta
 - kohandada

*(USA Centers for Disease Control and Prevention) <https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html>

AKTIIVSUS- JA TÄHELEPANUHÄIRE

Kaasasündinud neuroloogiline eripära, milles psüühilise tegevuse eripärad väljenduvad kolmes valdkonnas:

- Tähelepanuvõimes
- Kehalises aktiivsuses
- Impulsikontrollis

Eristatakse kolme alatüüpi:

I Peamiselt hüperaktiivsusega alatüüp

II Peamiselt tähelepanupuudulikkusega alatüüp

III Kombineeritud alatüüp

AKTIIVSUS- JA TÄHELEPANUHÄIRE 2

Diagnostiliste kriteeriumite alusel kaks gruppi tunnuseid

TÄHELEPANU PUUDULIKKUS

- Tähelepanu kergesti hajuv
- “Unistab”
- Väga kergesti häiritav
- Äärmuslikult hajameelne
- Kaotab, unustab asju
- Ei suuda juhiseid järgida
- Jätab tegevused lõpetamata
- Ei märka detaile, teeb hooletusvigu
- Ei suuda oma tegevusi ja aega planeerida

HÜPERAKTIIVSUS, IMPULSIIVSUS

- Rahutus, püsimate, sekeldamine
- Pidevalt liikvel, ei suuda paigal püsida
- Kannatamatu, ei jõua oma korda oodata
- Tegutseb ilma mõtlemata
- Pidurdamatult jutukas
- Vastab küsimusele enne, kui see on lõpetatud
- Segab teiste jutule pidevalt vahele
- Mängides domineerib, ärritub kergesti, muudab mängureegleid

TUNTUD “HÜPIKUD”

- Jim Carrey

- Jamie Oliver

- Will Smith

- Justin Timberlake

- Robin Williams

- Walt Disney

- John F. Kennedy

- John Lennon

- Agatha Christie

- Cameron Diaz

- Elvis Presley

- Whoopi Goldberg

AUTISMISPEKTRI HÄIRE

Autism on neuroloogiline arenguhäire, mille tunnusteks on

- Püsivad puudujäägid sotsiaalses kommunikatsioonis,
- Korduvad ja paindumatud käitumismustrid,
(sh. piiratud, ebatüüpilised ning liiga tugevalt väljendunud erihuvid)

SAGELI KAASUB

- Intellektipuue
- Funktsionaalne kõnehäire
- Aktiivsus- ja tähelepanuhäire
- Ärevushäire

AUTISM 2

SOTSIAALSE KOMMUNIKATSIOONI ERIPÄRAD

- Ei hoia pilkkontakti
 - Eelistab olla omaette, ei vaja eakaaslaste seltskonda või
 - Suhtleb liiga intensiivselt – ainult ennast huvitavatel teemadel
 - Väljendab tugevaid emotsioone teistele arusaamatutel põhjustel
 - Ei taju mitteverbaaset kommunikatsiooni – hääletooni, kehakeelt, miimikat
 - Tundub empaatiavõimetu, sest ei oska asju näha teise inimese perspektiivist
 - Tõlgendab kõnet piltlikult, satub segadusse sarnase tähendusega sõnadest
 - Ei mõista varjatud mõtet, huumorit, sarkasmi
 - Ei suuda osaleda ühistegevustes ja –mängudes
- *“Mängin rolli näidendis, kus kõigil teistel peale minu on tekst ette antud.”*

AUTISM 3

PIIRATUD, KORDUVAD MÖTTE- JA KÄITUMISMUSTRID

- Must-valge mõtlemine (õige/vale, alati/mitte kunagi)
- Vajab rutiini, kordust, muutumatust, ETTEAIMATAVUST
- Reageerib valulikult kõigele uuele, muudatustele rutiinis
- Teeb korduvaid liigutusi või hääletsusi (= enesestimulatsioon e. stimming)
- “Kleepuv tähelepanu” – kitsas vihk, raske tähelepanu suunata
- Näitab üles ebaharilikku, süvendatud huvi teatud kitsaste ennast huvitavate teemade vastu
 - Väikelapsena nt. arvud, pusled, legod, dinosaurused, asjad mida saab järjestada, nt. lipud-riigid-pealinnad, graafikud, nimekirjad
 - Vanemana nt. astronoomia, keemia, geomeetria, meteoroloogia
- **EBAÜHTLANE OMA ARENGULT – geniaalne mõnes asjas, tugevalt mahajäänud mõnes teises**

TUNTUD AUTISTID

- Albert Einstein

- Isaac Newton

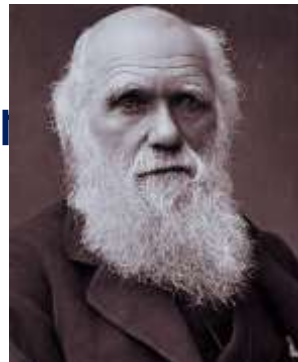
- Hans Christian Andersen

- Wolfgang Amadeus Mozart

- Charles Darwin

- Michelangelo

- Thomas Alva Edison

- Nicola Tesla

- Bill Gates

- Mark Zuckerberg

- Elon Musk

- Satoshi Tajiri

MIS ON ÜHIST

SENSOORNE ÜLITUNDLIKKUS

Kõik meeled võivad olla üli- või alatundlikud:

- Nägemine
- Kuulmine
- Kompimine
- Haistmine
- Maitsmine

Puuduvad “filtrid”, stiimulid tungivad otse ajju

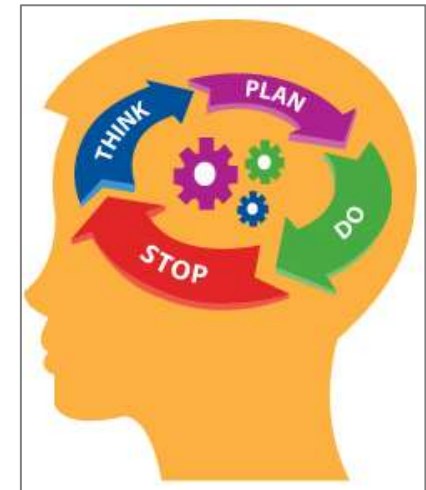
Tekitavad valu, hirmu, kaost, ülekoormust

MIS ON ÜHIST 2

TÄIDESAATVATE FUNKTSIOONIDE NÕRKUS

- Täidesaatvad funktsioonid = enesejuhtimisoskused
- **Kõrgemad** kognitiivsed oskused
- Vahendavad igasugust teadlikult algatatud tegevust
- Enesejuhtimisoskusi on vaja
 - Planeerimiseks – aeg, tegevused
 - Organiseerimiseks - asjad, materjalid
 - Eesmärkide seadmiseks – lähemad, kaugemad
 - Valikute tegemiseks – otsustamine, valimine
 - **Emotsioonide reguleerimiseks – stiimulitele reageerimine**
 - **Probleemide lahendamiseks**

MILLINE ON LAPS RÜHMAS

- Tema närvisüsteem on ülimalt haavatav
- Ei suuda emotsioone kontrollida – röögib, läheb kallale, põgeneb, kardab
- Ei suuda õpetajat ja õppetegevusi jälgida
- Pidurdamatu, ei allu korraldustele
- Ei suuda osaleda / ei nõustu osalema ühistegevustes
- Raskused ühelt tegevuselt teisele üleminekul
- Raske motiveerida - puudub sotsiaalne motivatsioon
- Puudub sotsiaalne filter – käitumiselt ebaviisakas
- Raskused just vähema struktuuri ja reeglitega aegadel: vaba mängu aeg, muusika ja liikumise tunnid

Lasteaed on tema jaoks vaenulik keskkond

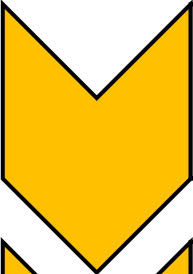
KANDILINE PULK ÜMMARGUSES AUGUS

Reaktsioon: põgene või võitle elu eest

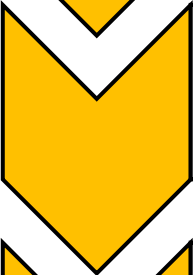

MIDA TEHA?

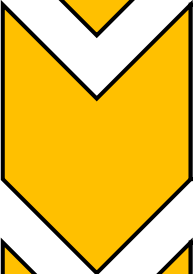
Muutuma peab keskkond, mitte laps

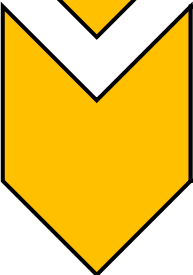
- Kohanda oma suhtumist

- Kohanda oma suhtlemisstiili

- Kohanda õpikeskkonda

- Kohanda õpetamismeetodeid

KOHANDA oma SUHTUMIST

1. Õppimine saab toimuda ainult siis, kui inimene tunneb ennast emotsionaalselt **TURVALISELT**; ta tunneb, et teda peetakse **TUBLIKS**.
2. Arvesta, et igasuguse õppimise eelduseks on **SUHE**
3. Arvesta, et iga **käitumine on suhtlemine**:
 - Midagi, mis laps tahab/vajab
 - Midagi, mis laps ei taha/ei suuda/ei talu/kardab
4. Eelda, et laps on alati täpselt nii tubli kui ta suudab
 - Mõtled: „Käitub halvasti“ – mõtled karistamisele
 - Mõtled: „Tal on endaga raske toime tulla“ – mõtled aitamisele
5. Hoidu survestamisest ja karistamisest,
6. Kasuta tema tugevusi, ära keskendu nõrkustele
7. Respekteeri tema limiteeringuid – hirmusid, talumatust

KOHANDA OMA SUHTLEMISSTIILI

- Räägi lähedalt, aeglaselt, selgelt ja ilmekalt
- Jää hääletoonilt alati sõbralikuks, positiivseks, kannatlikuks
- Väljenda ennast täpselt
 - Mitte „Mis segadus see siin on?“ vaid „Pane oma jope kappi!“
- Anna juhiseid aeglaselt, korda neid täpselt
- Anna aega informatsiooni töödelda
- Kasuta üheosalisi korraldusi ja küsimusi
- Kasuta positiivseid korraldusi
 - Väldi „EI“ ütlemist
- Kasuta üheselt mõistetavaid sõnu ja väljendeid
- Väldi peent huumorit ja sarkasmi

KOHANDA ÕPIKESKKONDA

- **Vähenda sensoorse ülekoormuse ohtusid, tekita võimalus eralduda ja ärevust maandada**
 - Arvesta kapi, söögikoha, magamiskoha valikul
 - Kui vähegi võimalik, siis varu lisaks turvaline koht eraldumiseks (rahunemisnurk)
 - Loo rühmaruumi keskused
 - Vajadusel kasuta eemaldatavaid vaheseinu
 - Väldi värvimüra
 - Vajadusel soovita mürasummutavaid kõrvaklappe
 - Tee erikokkulepped muusika- ja liikumistunniks

KOOSTA VISUAALNE PÄEVAKAVA

- Neuroloogilise eripäraga lapsel on raskusi tegevuste järjestamise ja ajatajuga
- Tekitab ebakindlust, mis toob kaasa ärevuse ja vajaduse pideva õpetajapoolse toe järele
- Laps tunneb ennast kõige paremini, kui ta teab täpselt, mis teda järgmisena ees ootab
- Visuaalne kava aitab “näha” päeva kulgu
- Valmistuda üleminekuks ühelt tegevuselt teisele

	Activity Time
	Circle Time
	Snack Time
	Wiggle Time
	Lesson Time
	Craft Time
	Play Time

KÄITUMINE

Mis see on ja mida teha?

MIS ON KÄITUMINE?

- Käitumine on suhtlemine
- Iga laps käitub hästi, KUI TA SUUDAB
- “Halb käitumine” on signaal (nagu palavik haiguse ajal), näitab, et
 - Ootused on kõrgemad, kui lapse võime nendega toime tulla
- Eelda alati, et laps on just nii tubli, kui tema võimed antud hetkel antud keskkonnas seda lubavad

KUST ALUSTADA?

- ISEENDAST – kohanda oma suhtumist
“IGA LAPS ON PÄRL”
- Tööta teadlikult suhtle loomise nimel
 - Usalduse võitmine võib võtta palju aega ja energiat
- Kohtle last väärrikana, saada signaal, et usud tema võimekusse
- Paku eduelamusi, leia võimalust tunnustamiseks
- Jälgi, et ülesanded oleksid jõukohased (=nõudmised vastavad võimeatele)
- Hoidu sildistamisest, häbistamisest, irooniast, võimuvõitlusest
- Taga turvatunne selgete reeglite, kindla tunni ülesehituse ja rutiiniga

KÄITUMISE TUGIKAVA

VISUAALNE KÄITUMISE TUGIKAVA

- Sobiv lasteaia ja I kooliastme jaoks
- Mõeldud AINULT motiveerimiseks, mitte karistamiseks
- Seab selged (visuaalsed) eesmärgid
- Jagab päeva lühikesteks osadeks
- Võimaldab oma edu näha - annab kiire tagasiside
- Annab vanemale ka hea ülevaate

Date: _____

	1 st	2 nd	3 rd	Break	4 th	5 th	6 th	Lunch	7 th	8 th	9 th
 Was in your seat?											
 Completed all three core tasks in each lesson											
 Be polite and friendly											
 How was my lesson? How was my day?											
										Parent's Signature: _____	

OLIVER'S GREAT DAY
Monday

Friendly face

Friendly voice

Friendly hands

Teacher's comments: _____

Parent's comments: _____

	ENGLISH	TEGEMÄ	KOLMÄÄ	NELJÄÄ	VIISI
					
					
					
					
					
					

SOOVITUD KÄITUMISE KUJUNDAMINE

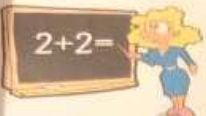
BE FRIENDLY

Christopher's good behaviour

MONDAY

GOOD BEHAVIOUR	1. MATH	2. MATH	BREAK	3. LI	4. ENG	BREAK	5. MATH	6. FRENCH	LUNCH BREAK	7. ART	8. ENG	BREAK	9. ENG
 Raise your hand and pay attention											N/A		
 Work quietly													
 Get along with others													
HOW WELL DID I DO?	☆	☆		☆			☆	☆			☆		☆
MY DAY WAS ...	VERY GOOD!												

VILLU HEA KÄITUMINE

TEEN NII NAGU ÕPETAJA PALUB	1. EESTI K	2. MATEMAATIKA	3. EESTI K	4. KASITÖ
				
MA EI LÄHE KLASSIST TUNNI AJAL LUBA KÜSIMATA VÄLJA	1.	2.	3.	4.
				
OLEN TEISTE VASTU SÕBRALIK	1.	2.	3.	4.
				
OLEN HEAS TUJUS	1.	2.	3.	4.
				
KUIDAS MA HAKKAMA SAIN?	1. HASTI.	2. HASTI.	3. HASTI.	4. HASTI.
MINU TUND OLI...	1. TORE.	2. TORE.	3. TORE.	4. TORE.

OLIVER'S GREAT DAY

Monday

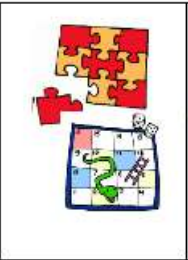
Friendly face

Friendly voice

Friendly hands

Teacher's comments: _____

Parents' comments: _____

	MONDAY	TUESDAY	WEDNESDAY	THURSDAY	FRIDAY
 Morning					
 Outside					
 Lunch					
 Quiet time					
 Afternoon					
How did I do? 					

KOKKUVÕTE

- Iga laps on unikaalne ja väärtuslik just sellisena nagu ta on
- “Raskel” lapsel on lasteaias raske (ta ei tee sinu elu raskeks)
- Kaasasõndinud aju eripära ei saa välja kasvatada ega karistada
- Vanuse kasvades kasvab ka paindlikkus ja paraneb toimetulek
- Ära arva, et sa pead olema ekspert, et erivajadusega õpilast õpetada
- Pööra tähelepanu sensoorse ülekoormuse ohtudele
- Kasuta lihtsat, selget, üheselt mõistetavat keelt
- Paku visuaalset tuge – kindlasti vähemalt visuaalset päevakava
- Püüa näha “käitumise” taha. Laps on alati just täpselt nii tubli, kui suudab
- Kui tal on erihuvisid, siis väärtusta neid, kasuta suhte loomiseks
- USU TEMASSE, anna talle aega ja ta võib sind üllatada
- Suhtu lapsevanemasse, kui oma lapse arengu eksperti

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

**SUUR AITÄH
Ilusat suve!**